

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกของเราได้ก้าวเข้าสู่สังคมยุคหลังอุตสาหกรรม หรือสังคมยุคสารสนเทศ (Information Society) อันเป็นสังคมที่มีการผลิต การบริโภค และการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้นจากในอดีต ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลข่าวสารจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน ผสมกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร อย่างเช่นอินเทอร์เน็ต ที่เอื้ออำนวยให้บุคคลทั่วทุกมุมโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันข้ามพรมแดนได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดช่องทางในการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้เหมือนกัน และพร้อมกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลกก็ตาม และข้อมูลข่าวสารดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะที่ใดที่หนึ่งเท่านั้น

อินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งเป็นระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลกในปัจจุบัน เนื่องจากประสิทธิภาพในความสะดวกรวดเร็ว ประกอบกับค่าใช้จ่ายที่ถูกลงกว่าเดิม ทำให้จำนวนความต้องการในการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการดำเนินกิจการของภาครัฐและภาคเอกชน สอดคล้องกันกับกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศฉบับที่สองของประเทศไทย (พ.ศ. 2544 - 2553) หรือ IT 2010 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge - based Economy/Society: KBE/KBS) โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในฐานะเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม¹

ด้วยประสิทธิภาพของอินเทอร์เน็ตดังกล่าว ส่งผลทำให้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นระบบสื่อสารที่มีผู้ใช้ทั่วโลกเป็นจำนวนมาก ซึ่งใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารหรือสนทนาพูดคุยระหว่างกัน ไม่เว้นกระทั่งในภาครัฐ และภาคธุรกิจ ก็ได้มีการนำอินเทอร์เน็ตมา

¹ กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศฉบับที่สอง (พ.ศ. 2544 - 2553) หรือ IT 2010 ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2544 และจากคณะรัฐมนตรีในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2545.

ประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำธุรกรรมและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกจึงเพิ่มมากขึ้นจากในอดีตเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ปัจจุบันมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกเป็นจำนวนกว่าหนึ่งพันล้านคน โดยจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 - 2550 เพิ่มขึ้นถึง 208.7 เปอร์เซ็นต์² และมีแนวโน้มการใช้เน็ตของประชาชนทั่วโลกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่าอินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศ และการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างมาก

นอกจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อินเทอร์เน็ตยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคม และการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป โดยเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ทางวิชาการการศึกษา ทั้งห้องสมุด โรงเรียน และมหาวิทยาลัยเข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากลักษณะที่แพร่กระจายของอินเทอร์เน็ต ทำให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จำนวนมากมายมหาศาล สามารถแพร่กระจายออกไปทั่วทุกมุมโลก ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งห่างไกลออกไป สามารถเชื่อมต่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างไม่จำกัดขอบเขต ซึ่งนอกจากประชาชนจะสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันแล้ว ยังสามารถรับและส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้โดยสะดวกรวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย

การที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถรับ ส่ง และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้โดยเสรีดังกล่าว ทำให้อินเทอร์เน็ตเป็นเสมือนเวทีสาธารณะในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างประชาชนผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต จึงอาจกล่าวได้ว่าอินเทอร์เน็ตมีลักษณะเป็น “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ที่เปิดกว้างให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเสรี ซึ่งนอกจากอินเทอร์เน็ตได้ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนให้เพิ่มมากขึ้น อินเทอร์เน็ตยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมให้มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นจากในอดีต โดยเห็นได้จากนโยบายรัฐบาลในปัจจุบันที่สนับสนุนให้มีการนำอินเทอร์เน็ตมาประยุกต์ใช้งานเพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงมากยิ่งขึ้น³

² จากการสำรวจของ Internet World Stats ครึ่งล่าสุดเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2007.

<<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>, 2007.

³ กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ (พ.ศ. 2544 - 2553) หรือ IT 2010 เน้นการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศใน 5 สาขา ได้แก่ (1) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาครัฐ (e-Government) (2) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคอุตสาหกรรม (e-Industry) (3) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคการพาณิชย์ (e-Commerce) (4) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศใน

ความเป็นพื้นที่สาธารณะของอินเทอร์เน็ตในแง่นี้ ไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมและพัฒนา ครอบอบประชาธิปไตยของสังคมให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น แต่อินเทอร์เน็ตได้สร้าง เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และก่อให้เกิดชุมชนเสมือน (Virtual community) อัน เป็นพื้นที่ซึ่งประชาชนผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่ไม่มีสิทธิมีเสียงในสังคมอันแท้จริง (Real world) สามารถเข้ามารวมตัวกัน และสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของตนเองได้โดยไม่ถูก จำกัดสถานภาพทางด้านชนชั้น ฐานะ การศึกษา และเพศสภาพ รวมถึงอินเทอร์เน็ตยังเป็นพื้นที่ซึ่ง บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ หรือมีเป้าหมายเฉพาะร่วมกัน และไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้ ในสังคม อันแท้จริง สามารถเข้ามารวมกลุ่มกับบุคคลอื่นซึ่งมีความสนใจเหมือนกัน หรือมีเป้าหมาย บางอย่างที่สุดอดคล้องตรงกันได้บนอินเทอร์เน็ต ทำให้บนอินเทอร์เน็ตประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ใช้ จำนวนมากมายหลายกลุ่ม ซึ่งมีเป้าหมาย ความสนใจ และผลประโยชน์ที่แตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ดี แม้ว่าอินเทอร์เน็ตจะเป็นเสมือนเวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นต่างๆ ของประชาชนก็ตาม แต่อินเทอร์เน็ตก็มีทั้งด้านที่เป็นคุณและโทษในขณะเดียวกัน เช่นเดียวกับสื่อประเภทอื่น ที่มีการนำเสนอเนื้อหาทั้งในเชิงสร้างสรรค์ และในเชิงไม่สร้างสรรค์ แต่ ต่างกันตรงที่อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใด ทำหน้าที่กำกับดูแลการเผยแพร่ เนื้อหาโดยตรงเช่นเดียวกับสื่อประเภทอื่น ด้วยเหตุนี้ อินเทอร์เน็ตจึงกลายเป็นช่องทางใหม่ที่บุคคล ทั่วไป รวมถึงผู้กระทำได้ใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่เนื้อหาที่ผิดกฎหมายและไม่เหมาะสมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเผยแพร่ภาพลามก การหมิ่นประมาทบนอินเทอร์เน็ต และการแสดง ความคิดเห็นรุนแรง ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัญหาอาชญากรรม ทางคอมพิวเตอร์ประเภทอื่น

ปัจจุบัน ปัญหาภาพลามกบนอินเทอร์เน็ต (Pornography) เป็นปัญหาทางสังคมที่ นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเว็บไซต์ภาพลามกบนอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก ประกอบไปด้วยภาพลามกเด็ก และภาพลามกที่เกิดขึ้นโดยการใช้คอมพิวเตอร์ตัดต่อ โดยบุคคลที่ ปรากฏอยู่ในภาพนั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการผลิตภาพลามกดังกล่าวจริง ๆ ซึ่งจากการสำรวจของ หน่วยงาน Internet Watch Foundation (IWF) ทั่วโลกพบว่า ประเทศที่มีเว็บไซต์เผยแพร่ภาพ ลามกเด็กและสตรีเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา คิดเป็นร้อยละ 51.1 รองลงมา ได้แก่ ประเทศรัสเซีย ร้อยละ 14.9 ประเทศญี่ปุ่น ร้อยละ 11.7 ประเทศสเปน ร้อยละ 8.8 และ

ภาคการศึกษา (e-Education) (5) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคสังคม (e-Society) รวมไปถึง การเสริมสร้างอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Industry) ให้มีขีดความสามารถและความ เข้มแข็งมากขึ้น.

ประเทศไทย ร้อยละ 3.6⁴ ซึ่งเป็นอันดับห้าที่มีเว็บไซต์เผยแพร่ภาพลามกเด็กและสตรีมากที่สุดของโลก

จากการเปิดเผยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมในเชิงยั่วยุทางเพศเป็นเป็นจำนวนราวห้าแสนเว็บไซต์ ซึ่งเว็บไซต์เหล่านี้อาจนำไปสู่ปัญหาทางเพศ ความรุนแรงทางเพศ อาชญากรรมของเยาวชน และกลายเป็นช่องทางล่อลวงของมิชชันนารี เพราะเครือข่ายเว็บไซต์เหล่านี้บางแห่งจะรวบรวมรายชื่อและข้อมูลเบื้องต้น อายุ เพศ และอีเมลให้ติดต่อถึงตัวเด็กได้ทันที รวมถึงข้อมูลของศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ระบุว่า ปี 2549 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วประเทศไทย 8.4 ล้านคน โดยครึ่งหนึ่งคือเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 25 ปี ซึ่งคาดการณ์ว่าในปี 2550 ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะเพิ่มเป็น 13 ล้านคน ดังนั้น จะมีเด็กใช้อินเทอร์เน็ตราว 6.5 ล้านที่จะกลายเป็นกลุ่มเสี่ยง นอกจากนี้ ข้อมูลระบุว่าปี 2549 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไทยค้นหาคำว่า "เซ็กส์" ผ่านอินเทอร์เน็ต 5 ล้าน 8 แสนครั้ง ขณะที่ในเดือนมกราคม ปี 2550 เพียงเดือนเดียวพบว่า มีการค้นหาคำว่า "เซ็กส์" แล้ว 5 แสน 2 หมื่นกว่าครั้ง⁵

นอกจากนี้ ปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมที่เป็นปัญหาสำคัญ และอาจส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวมอีกประเภทหนึ่ง คือ การแสดงความคิดเห็นรุนแรง (hate speech) อาทิเช่น การแสดงความคิดเห็นรุนแรงเกี่ยวกับการเมือง การแบ่งแยกชนเชื้อชาติหรือศาสนา รวมถึงการเผยแพร่วิธีการกระทำที่ไม่เหมาะสม เช่น วิธีการฆ่าตัวตาย วิธีการทำระเบิด เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้อาจไม่เป็นความผิดตามกฎหมายของประเทศต่าง ๆ โดยตรง เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และความเชื่อทางศีลธรรมในแต่ละสังคม ทำให้มุมมองของแต่ละประเทศเกี่ยวกับเนื้อหาดังกล่าวมีความแตกต่างกันออกไป แต่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้ก็ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของประชาชน และความมั่นคงปลอดภัยของสังคมประเทศ

การที่อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่ควบคุมดูแลอินเทอร์เน็ตโดยตรงเช่นเดียวกับสื่อประเภทอื่น ทำให้การเผยแพร่เนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตกลายเป็นปัญหาสำคัญของหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย โดยเฉพาะปัญหาด้านการผลิต (Production)

⁴ จากการสัมภาษณ์ว่าด้วยการแสวงประโยชน์ทางเพศจากเด็ก ที่เมืองนีองแตร์ ชานกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2549.

⁵ จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า, 28 มีนาคม 2550. <<http://www.naewna.com/news.asp?ID=54038>>, 2550

และการจัดจำหน่ายหรือเผยแพร่ (Distribution) เนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเป็นทั้งผู้รับ และผู้ส่ง รวมทั้งสามารถเป็นผู้ผลิตเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตได้เองในขณะเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลิตเนื้อหาที่ปรากฏอยู่บนเว็บไซต์ หากว่าบุคคลดังกล่าวนั้นมีเว็บไซต์เป็นของตนเอง ก็สามารถนำภาพ ข้อความ เสียง หรือภาพเคลื่อนไหว ที่ตนต้องการมาลงในเว็บไซต์นั้น นอกจากนี้ เว็บไซต์บางแห่งก็อาจมีห้องสนทนา (Chat room) การตั้งกระทู้ในเว็บบอร์ด (Web board) หรือบริการจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic mail หรือ E-mail) ได้อีกด้วย ซึ่งในกรณีนี้บุคคลทั่วไปแม้ไม่มีเว็บไซต์เป็นของตนเองก็สามารถเป็นผู้ผลิตเนื้อหาของตัวเองได้ โดยการตั้งกระทู้หรือการส่งความคิดเห็นดังกล่าวไปยังเว็บไซต์ที่เป็นสื่อกลาง

ด้วยเหตุนี้ การกำกับดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตจึงไม่สามารถใช้กระบวนการต้นในการกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตแบบดั้งเดิม หรือกระบวนการต้นที่ใช้ในการกำกับดูแลสื่อประเภทอื่น อย่างเช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ได้ เนื่องจากอินเทอร์เน็ตมีความแตกต่างจากสื่อประเภทอื่นตรงที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบกลุ่มต่อกลุ่ม (many-to-many communication) ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถรับและส่งข้อความ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลได้อย่างไม่มีขีดจำกัดทางด้านเวลาและพื้นที่ ในขณะที่สื่อทั่วไปอย่างโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบหนึ่งต่อหนึ่งหรือหนึ่งต่อกลุ่ม (one-to-one หรือ one-to-many communication) ด้วยเหตุนี้ การกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตที่ตั้งอยู่บนกระบวนการต้นดั้งเดิม จึงไม่สามารถเป็นมาตรการการจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิผล

นอกจากนี้ ลักษณะของอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นระบบสื่อสารที่แพร่กระจาย ไม่รวมศูนย์ (decentralized) ทำให้เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตไม่ได้จำกัดอยู่แค่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเท่านั้น แต่ยังสามารถแพร่กระจายออกไปทั่วโลก ซึ่งลักษณะของอินเทอร์เน็ตเหล่านี้ทำให้การกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต ไม่สามารถใช้แนวทางการกำกับดูแลที่ใช้กับสื่อประเภทอื่นได้ โดยเฉพาะแนวทางในการปิดกั้นหรือบล็อกเนื้อหา (Blocking) ซึ่งแม้ว่าในปัจจุบันรัฐบาลได้ใช้แนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางหลักในการจัดการปัญหากก็ตาม แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่วิธีการที่มีประสิทธิผล และไม่สามารถปิดกั้นเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตได้ทั้งหมด รวมถึงเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพบนอินเทอร์เน็ตของประชาชน ซึ่งได้บัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ คือ “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น” (Freedom of Expression) ทำให้การใช้มาตรการควบคุมดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการคุ้มครองสิทธิของผู้อื่นด้วย

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ส่งผลให้หลายประเทศทั่วโลกพยายามแสวงหา มาตรการในการควบคุมดูแลในประเทศของตนเองนอกเหนือไปจากการบังคับใช้กฎหมาย ตัวอย่างเช่น ประเทศออสเตรเลียได้มีการกำหนดภาระหน้าที่ของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตไว้ใน กฎหมาย Broadcasting Services Amendment (Online Services) Bill 1999.⁶ โดยห้ามมิให้ ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและผู้ให้บริการเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตเผยแพร่เนื้อหาที่กฎหมายฉบับ ดังกล่าวได้ระบุไว้ ขณะเดียวกันประเทศสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายเฉพาะเรื่อง เพื่อควบคุม การเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตหลายฉบับ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ตเข้ามาร่วมกันสร้างกฎกติกา มารยาทในการ กำกับดูแลเนื้อหาและการใช้อินเทอร์เน็ต รวมถึงการใช้ระบบกลั่นกรองเนื้อหาและการแบ่งประเภท เนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตที่ผิดกฎหมายและไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต (Filtering and Rating System)

ในส่วนของสหภาพยุโรป (EU) มีการออกกฎเกณฑ์ เรียกว่า EC Directive on Electronic Commerce เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตที่ ประกอบการค้าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ภายในกลุ่มสหภาพยุโรป และยังสามารถใช้แนวทางใน การกำกับดูแลตามที่ได้รับรองไว้ในแผนการปฏิบัติ ที่เรียกว่า EU Safer Internet Action Plan 1999 - 2004⁷ ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหาที่ผิดกฎหมายและไม่เหมาะสมบน อินเทอร์เน็ตแก่ประเทศสมาชิกภายในสหภาพยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเด็กและ เยาวชนจากเนื้อหาที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งแนวทางในการ กำกับดูแลตามแผนการดังกล่าว ต้องการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหา ได้แก่ ภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม บนอินเทอร์เน็ตร่วมกัน สำหรับประเทศไทยขณะนี้มีความหมายที่ควบคุมอินเทอร์เน็ตและเนื้อหาบน อินเทอร์เน็ตโดยตรง ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งกฎหมายฉบับ ดังกล่าวอยู่ในระหว่างขั้นตอนการประกาศใช้ อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตโดย การใช้มาตรการทางกฎหมายนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเพื่อเยียวยา

⁶ Broadcasting Services Amendment (Online Services) Bill 1999. <<http://www.aph.gov.au/parlinfo/billsnet/99077.pdf>>, 1999.

⁷ EU Safer Internet Action Plan 1999 - 2004, <<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24190.htm>>, 1999, see also Safer Internet Programme 2005-2008 (Safer Internet Plus). <<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l24190b.htm>>, 2005.

ผู้เสียหายเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุมากกว่าการป้องกันปัญหา แต่การจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องอาศัยมาตรการป้องกัน ควบคู่ไปกับมาตรการปราบปรามปัญหาหรือการให้มาตรการทางกฎหมาย จึงจะเป็นแนวทางการจัดการปัญหาที่มีประสิทธิผลได้

โดยเฉพาะในทางปฏิบัติ การบังคับใช้กฎหมายสามารถกระทำได้ในขอบเขตของอำนาจรัฐเท่านั้น แต่ปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตนั้น ส่วนใหญ่เป็นปัญหาในลักษณะข้ามพรมแดน จึงอาจทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดที่อยู่ในประเทศอื่น รวมถึงหน่วยงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหาดังกล่าว เนื่องจากเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการติดตามสืบจับผู้กระทำความผิด การรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนการดำเนินคดีในชั้นศาล

นอกจากนี้ การควบคุมดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย ยังขาดกลไกการจัดการที่ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมทางด้านนโยบาย ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาชนไม่สามารถละเลยผลกระทบและความเสียหายที่เกิดจากการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงผลกระทบโดยตรงต่อผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เป็นเด็กและเยาวชน จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ทราบถึงสภาพรูปแบบและลักษณะของเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต ที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ และมาตรการในการจัดการปัญหาดังกล่าวของต่างประเทศ ทั้งมาตรการทางด้านกฎหมาย และการกำกับดูแลตนเองบนอินเทอร์เน็ต เพื่อนำไปสู่แนวทางในการควบคุมดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมต่อไป

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทที่มีต่อการกำกับดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตทั้ง 3 สถาบันคือ ภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ต และภาคประชาสังคม รวมถึงความร่วมมือระหว่างฝ่ายสถาบันเหล่านี้ จะเป็นพลังอันสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการกำกับดูแลตนเองเป็นมาตรการในการป้องกันปัญหาที่มีความยืดหยุ่น รวดเร็ว และสามารถจัดการกับปัญหาได้โดยตรง ทำให้ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับปัญหาดังกล่าวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดูแลเนื้อหาได้โดยตนเอง และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ บทบาทของชุมชนเสมือนบนอินเทอร์เน็ตจะเป็นพลังอันสำคัญที่ช่วยให้การกำกับดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการสร้างกฎ กติกา มารยาท และการเฝ้าระวัง

เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ตลอดจนภัยและความรุนแรงอย่างอื่นที่อาจเกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ตได้อีกทางหนึ่ง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบของการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต ตลอดจนผลกระทบของปัญหาดังกล่าวต่อสังคมไทย
- 2) เพื่อศึกษาขอบเขตเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย และการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนอินเทอร์เน็ต
- 3) เพื่อศึกษาถึงแนวโน้มและความเป็นไปได้ในการใช้มาตรการการจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของต่างประเทศ
- 4) เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการปัญหาที่เหมาะสมของประเทศไทย

1.3 คำถามการวิจัย

- 1) การเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตมีลักษณะและรูปแบบอย่างไร และปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างไร
- 2) มาตรการการจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- 3) มาตรการการจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของต่างประเทศมีแนวโน้มและความเป็นไปได้ในด้านการปฏิบัติใช้อย่างไร
- 4) แนวทางในการจัดการปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยควรจะเป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะลักษณะและรูปแบบของปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตสามประเภท ได้แก่ การเผยแพร่ภาพลามก การหมิ่นประมาท และการแสดงความคิดเห็นที่รุนแรงบนอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องพันกับคุณค่าความรู้สึก ทั้งทางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม และศีลธรรม รวมถึงเป็น

ปัญหาสำคัญอย่างยิ่งทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ ซึ่งไม่สามารถละเลยถึงผลกระทบและผลเสียหายอันอาจเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบต่อสังคม - วัฒนธรรมไทย และผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน โดยในสวนเกี่ยวกับมาตรการการจัดการปัญหา เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับมาตรการกำกับดูแลเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต ทั้งที่มีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อันได้แก่ การกำกับดูแลทางด้านกฎหมาย (legal regulation) และการกำกับดูแลตนเองบนอินเทอร์เน็ต (self-regulation) โดยวิเคราะห์มาตรการการจัดการปัญหาดังกล่าวของประเทศไทย ว่ามีความเหมาะสมในการบังคับใช้กับปัญหาดังกล่าวหรือไม่อย่างไร และทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางด้านกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศออสเตรเลีย และสหภาพยุโรป เนื่องจากเป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีและกฎหมายที่มีความต่อเนื่องและทันสมัย และในสวนของกำกับดูแลตนเองบนอินเทอร์เน็ต เป็นการวิเคราะห์ถึงรูปแบบและกลไกประเภทต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการกำกับดูแลตนเองบนอินเทอร์เน็ต โดยครอบคลุมถึงภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ต และภาคประชาสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และชุมชนเสมือน

1.5 นิยามศัพท์

- 1) เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต (harmful contents on the Internet) หมายถึง เนื้อหาที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่เป็นเนื้อหาที่ขัดต่อคุณค่าและความเชื่อทางศีลธรรมของประชาชนในสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ รวมถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชน
- 2) อินเทอร์เน็ต (Internet) หมายถึง ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก โดยผู้ใช้งานสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด
- 3) มาตรการการจัดการ หมายถึง วิธีการ (approach) ในการควบคุมหรือกำกับดูแล (control / regulation) ทั้งที่เป็นทางการและที่ไม่เป็นทางการ
- 4) การบริหารจัดการอินเทอร์เน็ต (Internet governance) หมายถึง การบริหารจัดการ (governance) โดยอาศัยความร่วมมือและการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
- 5) การกำกับดูแลตนเอง (self-regulation) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจ และการบังคับใช้กฎเกณฑ์ร่วมกันระหว่างภาคอุตสาหกรรมธุรกิจ กับภาค ประชาสังคม ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการเช่นการบังคับใช้กฎหมาย แต่บางกรณีรัฐอาจเข้ามาร่วมบริหารด้วย

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.6.1 แนวคิดทางญาณวิทยา

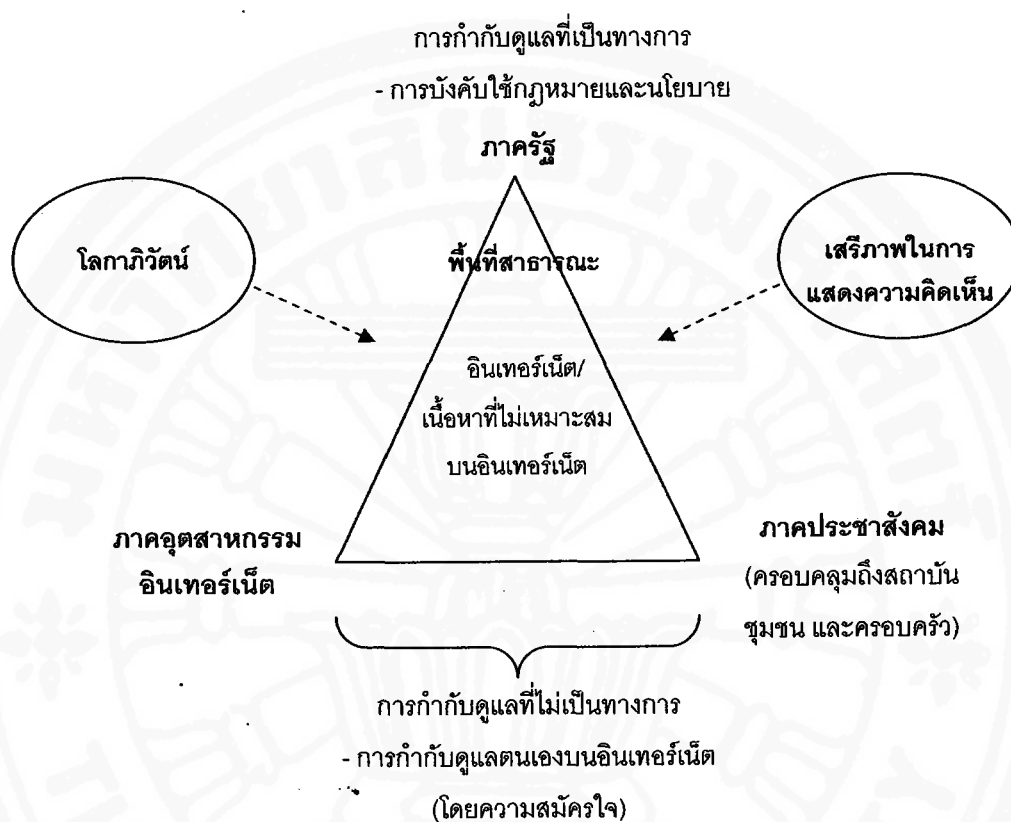
ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดทางด้านนิติปรัชญาเป็นพื้นฐานในการวิจัย เพื่อแสวงหาคำตอบของการวิจัยว่า ปัญหาดังกล่าวคืออะไร มีที่มาอย่างไร รวมถึงมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการการจัดการต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพหรือเหมาะสมกับสภาพลักษณะและรูปแบบของปัญหาหรือไม่ ตามแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural law school) ที่เชื่อว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ฉะนั้น กฎหมายย่อมต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความเชื่อพื้นฐานว่า มาตรการการจัดการปัญหาเกี่ยวกับการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตควรเป็นผลอันเกิดขึ้นเนื่องมาจากลักษณะธรรมชาติของอินเทอร์เน็ต และไม่ได้เกิดขึ้นโดยการควบคุมแบบผูกขาดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นความร่วมมือระหว่างผู้ที่มีส่วนได้เสีย หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาดังกล่าว จึงสามารถเป็นการจัดการปัญหาได้อย่างเหมาะสม ในการจัดการปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องมีการทบทวนเกี่ยวกับกระบวนทัศน์ในการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตที่มีอยู่เดิม (regulatory paradigm) โดยเฉพาะกระบวนทัศน์ทางด้านกฎหมายที่มีอยู่เดิมว่า สามารถเป็นมาตรการที่เหมาะสมกับปัญหาหรือไม่ และศึกษาถึงแนวโน้มของกระบวนทัศน์ใหม่ในการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตว่ามีลักษณะหรือกลไกเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะของการวิจัยครั้งนี้

1.6.2 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

การศึกษาเรื่อง มาตรการการจัดการการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) แนวคิดเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Speech)
- 2) แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political Public Sphere)
- 3) แนวคิดเรื่องชุมชนเสมือน (Virtual Community)
- 4) แนวคิดเรื่องกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization)
- 5) แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการอินเทอร์เน็ต (Internet Governance)
- 6) แนวคิดเรื่องการกำกับดูแลตนเองบนอินเทอร์เน็ต (Internet Self-regulation)

กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่อง มาตรการการจัดการการเผยแพร่
เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นแนวทางการศึกษาปัญหา และมาตรการการจัดการการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย โดยเน้นการวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสำคัญ 3 สถาบัน คือ ภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นสถาบันที่มีบทบาทร่วมกันในการบริหารจัดการ อินเทอร์เน็ต ในขณะเดียวกัน กรอบแนวคิดดังกล่าวได้ผนวกเอามิติที่เกี่ยวข้องเข้ามาไว้ด้วย คือ อิทธิพลของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยผ่าน กระบวนการแพร่กระจายเนื้อหาที่มาจากวัฒนธรรมกระแสหลัก หรือวัฒนธรรมตะวันตก นอกจากนี้ กรอบแนวคิดยังอยู่บนพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และความเป็นพื้นที่ สาธารณะของอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เนื่องจากการกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต จะต้องเป็นการ รักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งในอีก ด้านหนึ่ง การกำกับดูแลเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตอาจทำให้กระทบกระเทือนถึงเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็น และความเป็นอิสระของพื้นที่สาธารณะบนอินเทอร์เน็ตได้

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทำให้ทราบถึงลักษณะและรูปแบบของปัญหาการเผยแพร่เนื้อหาที่ผิดกฎหมายบนอินเทอร์เน็ต รวมถึงผลกระทบต่อสังคมไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพความสำคัญของปัญหา และความต้องการของประเทศไทยในการจัดการปัญหาดังกล่าว

2) ทำให้ทราบถึงขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนอินเทอร์เน็ต รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการกำกับดูแลของประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหา ดังกล่าว

3) ทำให้ทราบถึงแนวโน้มและความเป็นไปได้ในการใช้มาตรการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต ของต่างประเทศ และสามารถนำข้อดีเหล่านั้นมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อที่จะได้มีการเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อีกทางหนึ่ง

4) ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ เช่น การกำหนดนโยบาย การออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้ รวมถึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ต หน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาสังคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำนักหอสมุด